

GRADINA RAT IZNAD LOŽIŠĆA

Rasvjetljavanje nepoznate prapovijesti otoka Brača

PIŠE:
VEDRAN BARBARIĆ*

Gradina Rat nalazi se na zanimljivom položaju, dok je sa zapadne i južne strane lako pristupačna preko padina na kojima se smjestilo mjesto Ložišća, s njene sjeverne strane se nalazi duboki i teško pristupačni Veliki dolac. Snažne bujice koje povremeno tu nastaju evociraju spomen bračke rijeke *Bretij* iz antičkih pisanih izvora. S gradine je izvanredan pregled plovnog puta kroz Splitska vrata, ali i akvatorija koji zatvaraju Šolta, Čiovo i Drvenik.

Na osnovu podataka iz arheološke literature, saznanja prikupljenih terenskim pregledom, ali i informacija o iskopavanju na Ratu 1957. bilo je jasno kako se na tom mjestu nalazi zanimljiv arheološki kompleks.

Stoga su 2007. počela arheološka istraživanja kao dio znanstvenog projekta „Adrijski kolpos – identitet i ekonomije Ilira i Grka na srednjodalmatinskom otočju“ koji je pri Filozofskom fakultetu u Splitu pokrenuo doc. dr.sc. Branko Kirigin. Ovo je istraživanje točno odgovaralo cilju projekta, identifikiranju ključnih mjesta za proučavanje odnosa ilirskog stanovništva s Grcima.

Jedno od najbolje sačuvanih gradinskih naselja

Prve su dvije kampanje provedene s prilično skromnim sredstvima. Pokazalo se kako se na Ratu nalazi jedno od najbolje sačuvanih višeslojnih gradinskih naselja na srednjodalmatinskim otocima. Ostaci naselja mogu se mjestimično pratiti kroz dva metra dobro očuvanih slojeva, što je u arheologiji srednje Dalmacije prava rijetkost.

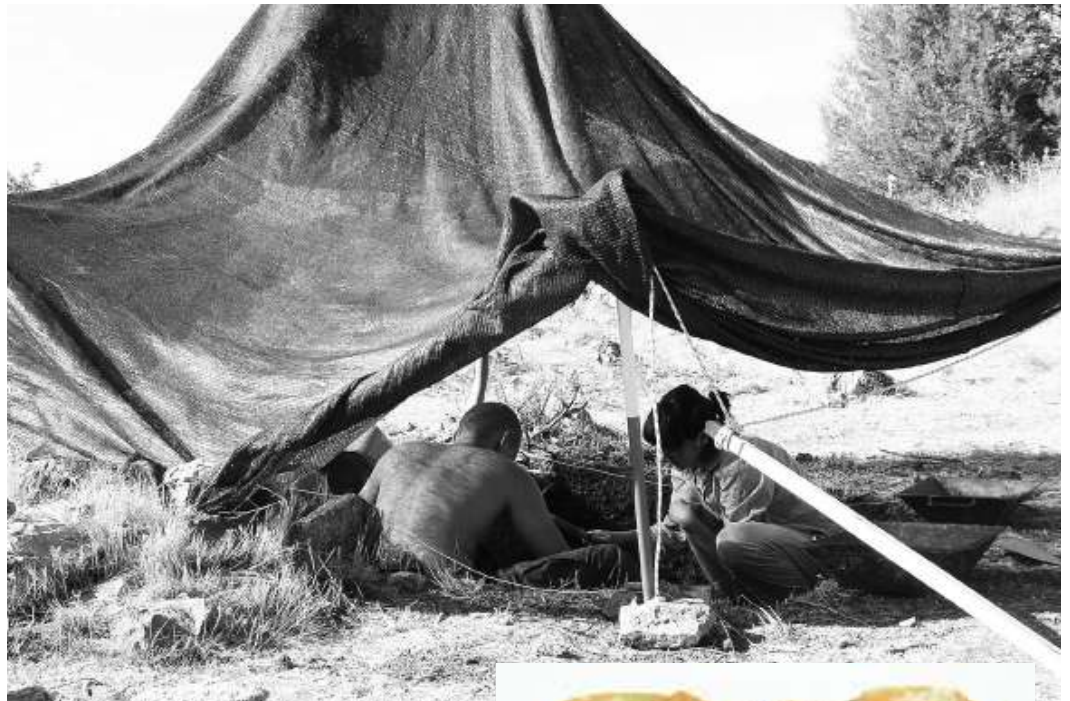
Otkriveni su stambeni objekti iz vremena kasnog brončanog doba (oko tri tisuće godina prije sadašnjosti), građeni od isprepletenog granja oblijepljenog glinom. U jednom su sačuvani dijelovi inventara s ostacima manje kućne peći, posuda za kuhanje, jelo i piće i prostorom gdje je skladištena hrana. Kroz suradnju sa Sveučilištem Cambridge iz koštanih se nalaza otkrilo kako je osnovu mesnog dijela prehrane činilo meso ovaca i koza. Kako je jedna od karakteristika današnje bračke gastronomije običaj konzumiranja mesa mladih jedinki ovih životinjskih vrsta, vrijedno je spomenuti kako je isti takav običaj na Ratu zabilježen već u brončanom dobu.

Rasvjetljavanje ekonomskih i društvenih kretanja

U terenskom pregledu se pokazala jedna od posebnosti ovog nalazišta. Pored najbrojnijih posuda domaće proizvodnje, otkriveni su i brojni ulomci finih keramičkih posuda uvezenih iz grčkog i italjskog svijeta tijekom zadnjeg milenija pr. Kr. Takve su posude, promatrane iz perspektive bračkih Ilira, bile prestižni predmeti rezervirani samo za više slojeve društva. Pokazuje se tako da ovaj lokalitet nudi jako dobru podlogu za rasvjetljavanje ekonomskih i društvenih kretanja u vremenu kada se stanovnici srednje Dalmacije prvi put susreću s pismom, novcem i predmetima umjetničkog obrta antičkog grčkog svijeta.

Dio ove priče su i poznati luksuzni nalazi iz grobnica u Vičjoj luci, pronađeni 1908.

Otok Brač još uvijek krije brojne tajne svoje bogate prošlosti. O njegovim spomenicima pisalo se puno: pustinjačkim samostanima, jedinstvenim starokršćanskim i ranoromaničkim bazilikama, rimskim vilama i kamenolomima. No, o prapovijesnim gomilama i utvrđenim naseljima - gradinama - osim njihova rasporeda u prostoru malo toga znamo, premda se na sedamnaest takvih lokacija živjelo više tisuća godina. Na jednoj od njih, gradini Rat iznad Ložišća, posljednje se četiri godine pod vodstvom Vedrana Barbarića provode sustavna arheološka istraživanja. Tragovi boravka čovjeka na ovom lokalitetu stari su oko sedam tisuća godina i sežu u doba starijeg neolitika. Arheolozi su tu pronašli ostatke koji pričaju sasvim novu priču o prehrani, organizaciji života u naselju i pogrebnim običajima, ali i o trgovini s Grcima i susjedima s italjskog kopna.

Arheolozi na djelu

godine. Kako je Vičja luka prirodni izlaz na more s gradine, nedvojbeno se radi o grobnicama pripadnika viših društvenih slojeva iz naselja na Ratu. Atraktivnosti cijelog ovog arheološkog kompleksa, gradine na Ratu i Vičje luke, dodatno pridonose i ostaci u moru, možda dijelovi nekadašnjeg pristaništa ovog ilirskog naselja.

U srpnju 2010. je nastavljeno istraživanje. Ove su godine dosadašnje spoznaje nadograđene i novim nalazima koji na ovaj lokalitet bacaju fascinantno novo svjetlo.

Prvi zemljoradnici otoka Brača

U površinskom pregledu su pronađeni ulomci keramičkih posuda iz razdoblja starijeg neolitika, stari oko sedam tisuća godina. Te su posude bile ukrašene *impresso* ukrasom, stilom koji se veže uz prve zemljoradničke zajednice u povijesti jadranskog, ali i šireg mediteranskog područja. Ovo je prvi put da su ulomci takvih posuda zabilježeni na otoku Braču. Nastavkom iskopavanja na središnjem dijelu naselja do sada su utvrđene četiri faze života, od kojih je najstarija, koja još uvijek nije istražena, izuzetno zanimljiva jer predstavlja tzv. zatvoreni nalaz, tj. „vremensku kapsulu“ iz kasnog brončanog doba.

Što nas očekuje u dubljim slojevima, možemo možda naslutiti na osnovu jed-

Dio grčkog crnofiguralnog kratera, kraj 6. st. pr. Kr., s prikazom Herakla u borbi s nemejskim lavom

nog ulomka nadenog na površini, a koji bi mogao pripadati vremenu ranog brončanog doba, razdoblju Cetinske kulture. Nova saznanja o trgovini sa Grcima dobili smo nalazom brončanog novca *grčkog grada Farosa* (na otoku Hvaru) iz 4. stoljeća pr. Kr. pronađenog u sloju ilirskog naselja, ali i ulomka oboda grčke amfore tipa *Korint B* (tipa koji traje od kraja 6. do 3. stoljeća pr. Kr.). Teško je reći je li ovaj novac bio sredstvo plaćanja u rukama nekog od pripadnika društvene elite ovog naselja ili tek luksuzni predmet koji je posjedovao. Spomenutoj amfori je također za sada teško tražiti porijeklo i kontekst njenog dolaska na Brač, ali u najmanju ruku možemo govoriti o možda najstarijem dokazu konzumacije vina na otoku. Ovim su nalazima dodatno dopunjena saznanja o jedinjoj ilirskoj zajednici na Braču koja je imala intenzivne odnose s Grcima i

stanovnicima južne Italije u periodu koji prethodi rimskim vojnim intervencijama na našoj obali.

Kako dalje?

Kako bi ovo istraživanje postalo samoodrživo, te se tako moglo bez prekida odvijati i dalje, s vremenom će se organizirati međunarodne terenske arheološke škole i urediti lokalitet kao arheološki park. Dok se uvjeti za to ne ostvare, nastavak rada još uvijek ovisi o sredstvima Ministarstva znanosti i kulture, dok se pomoći Općine Milna, na čijem se teritoriju nalazi ovo arheološko nalazište, još uvijek nadamo.

*dipl. arheolog, znanstveni novak na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu